

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Корсак Роман Володимирович

**ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ МІЖДЕРЖАВНИХ
ВІДНОСИН
(КІНЕЦЬ XX ПОЧАТОК XXI СТОЛІТТЯ)**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Ужгород – 2016

ЗМІСТ

Передмова

Розділ 1. Методологічні засади вивчення українсько-чеських міждержавних відносин

Розділ 2. Передумови розвитку українсько-чеських міждержавних відносин (1991-1992рр.)

2.1. Встановлення українсько-чесько-словацьких дипломатичних відносин

2.2. Українсько-чесько-словацьке співробітництво

Розділ 3. Українсько-чеське міждержавне співробітництво в умовах розвитку трансформаційних процесів (1993-1999 рр.)

3.2. Політична співпраця

3.3. Економічне співробітництво

Розділ 4. Українсько-чеська співпраця напередодні вступу Чехії до ЄС (2000-2003 рр.)

4.1. Політичний діалог

4.2. Торговельно-економічні відносини

Розділ 5. Українсько-чеські відносини в умовах членства Чеської Республіки в ЄС (2004-2009 рр.)

5.1. Політичні взаємовідносини

5.2. Економічна співпраця

Розділ 6. Українсько-чеська міждержавна співпраця в умовах подолання світової фінансово-економічної кризи (2010-2012 рр.)

6.1. Політичне співробітництво

6.2. Торговельні відносини

Розділ 7. Взаємовідносини України і Чехії у світових та регіональних міжнародних організаціях на початку XXI століття.

7.1. Співпраця у НАТО

7.2. Двосторонні відносини в ООН та ОБСЄ

7.3. Співробітництво України з „Вишеградською групою”

7.4. Євроінтеграційна співпраця України з Чеською Республікою

Розділ 8. Проблемні питання двосторонньої українсько-чеської міждержавної співпраці

8.1. „Ямбурзька заборгованість”

8.2. Розбіжності у статистичних даних взаємного товарообігу

8.3. Українські заробітчани у Чеській Республіці

Післямова

Список рекомендованої літератури

ПЕРЕДМОВА

Кінець 80 – початок 90-х рр. XX ст. є надто важливим у новітній історії країн Центрально-Східної Європи. Він пов'язаний з крахом комуністичних режимів у Польщі, Чехословаччині, Угорщині, Румунії, Болгарії. Не обминув цей процес і Радянський Союз, а в його складі УРСР. Трансформаційні процеси, які розпочалися з 1980-1990-х років XX ст., охопили групу держав Центрально-Східної Європи і призвели до кардинальних змін як у цих країнах, так і на рівні загальноєвропейської системи міжнародних відносин. „Оксамитова революція” у Чехословаччині започаткувала процес глибинних системних зрушень у державах і суспільствах Центрально-Східної Європи і поставила на порядок денний питання членства центральноєвропейських і східноєвропейських країн у НАТО та Європейському Союзі. Водночас дуже важливе значення для країн „Вишеградської групи” мала розбудова нових відносин з державами Східної Європи, у тому числі Чеської Республіки з Україною.

Можливості взаємовигідного співробітництва між Україною і Чехією склалися історично, ще за часів Австро-Угорщини, а згодом дві слов'янські країни перебували у геополітичній системі домінуючого радянського впливу. Протягом вісімдесятих років XX ст. у Центрально-Східній Європі йшла „остання битва” часів холодної війни. Крах соціалістичної тоталітарної системи пришвидшив процес самовизначення етносів регіону. На уламках соціалістичного табору та СРСР відновило державність ряд країн, у тому числі Україна і Чехія, між якими завжди існували дружні і партнерські відносини, господарські і культурні контакти, а зовнішня політика обох країн визначалася спільними регіональними інтересами. Тому співробітництво з Чеською Республікою є пріоритетним напрямом зовнішньої політики для України. Утворення Чеської і Словацької Федеративної Республіки (ЧСФР), згодом і двох незалежних Чеської і Словацької республік (1 січня 1993 р.) створили необхідні умови для розвитку всіх напрямів співробітництва Чехії з Україною, у тому числі політичної і торговельно-економічної співпраці. Таке

співробітництво є природним процесом продовження зв'язків слов'янських етносів, які пов'язані спільністю походження, близькістю мови і культури, спільною боротьбою із зовнішніми ворогами та прагненнями до кращого життя, миру і дружби між європейськими державами.

Вивчення системи двосторонніх українсько-чеських відносин, як складової міжнародних відносин, є особливо актуальним, бо обидві держави здобули свою незалежність лише на початку 90-х років XX ст. Їх вивчення дає можливість виявити і проаналізувати рівні і шляхи співробітництва двох країн в політичній і економічній сферах та в системі загальноєвропейських міжнародних відносин.

РОЗДІЛ 1.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН

Метод дослідження українсько-чеських відносин – це сукупність прийомів та операцій, за допомогою яких здійснюється та чи інша конкретна діяльність у певних галузях двосторонньої співпраці. З одного боку, метод впливає із практики здійснення міжнародних відносин, з іншого – він спирається на досягнуті раніше результати і стає вихідним пунктом та умовою подальших практичних дій у розвитку двосторонньої співпраці. Розуміння методу в сучасних двосторонніх відносинах між Україною та Чехією є надзвичайно широким, оскільки він є формою наукового пізнання. Про це свідчить широкий спектр методів експерименту, обробки емпіричних даних, побудови наукової гіпотези або теорії, виклад наукових результатів тощо. У методах дослідження українсько-чеської співпраці переважають спеціально-наукові, а серед них – якісні та кількісні. За типом причинності вони поділяються на однозначно-детерміністські, вірогідні, багатозначні. Кожна з наук на певному етапі свого розвитку здійснює глибоку філософську та практичну ревізію всіх методів теоретичного дослідження, які вона використовує, що сприяє зростанню самопізнання даної науки. Аналогічна проблема стоїть тепер і перед теорією міжнародних відносин, яка починаючи з 60-х років XX століття різко розширила арсенал своїх методів. Якщо метод впливає з практики і науки стихійно, то його правильне використання вимагає наукового осмислення. Цю роль у теорії пізнання виконує *методологія*. Отже, *методологія дослідження українсько-чеських відносин – це теоретичні знання і уявлень про сутність і форми, закони, порядок та умови застосування підходів, способів, методів, прийомів і процедур, спрямованих на вивчення реальності, що відбувається в українсько-чеському співробітництві.* Вона формується як на підставі загальних принципів пізнання, так і під впливом особливостей предмета дослідження конкретної науки.

Застосування під час дослідження відносин між Україною та ЧР принципів та способів їх організації має певні рівні: *а) набір – це певний етап організації міждержавної співпраці, який свідчить лише про її становлення; б) комплекс – вищий етап, який свідчить про розвиток міждержавної співпраці; в) система – висока розвиненість міждержавного співробітництва, яка здійснюється регулярно, охоплює всю сукупність принципів і способів здійснення українсько-чеської міждержавної співпраці.* Для сучасного етапу розвитку українсько-чеських міждержавних відносин характерним є завершеність формування в цілісну систему.

Методологічну основу дослідження українсько-чеської співпраці, як зазначалось, утворюють загальнонаукові принципи та положення науки методології, а також широкий спектр методів, що історично склалися і перейшли в теорію міжнародних відносин як з інших наук, так і з міжнародної практики. Важливою частиною теоретичної та практичної діяльності з вивчення українсько-чеського співробітництва є застосування *експерименту. Метод експерименту – це сукупність конкретних прийомів і методів, які характеризують дане дослідження в усіх його частинах, а також специфічні засоби і способи отримання, збору, обробки ключової інформації про двосторонню співпрацю між Україною та Чехією, зокрема, політичні та економічні відносини, дані про взаємний товарообіг тощо.*

З самого початку виникнення і розвитку теорії міжнародних відносин велась гостра дискусія з приводу існування законів у сфері міжнародних відносин, їх характеру та особливостей функціонування. Це пояснювалось цілим рядом обставин як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру, зокрема: *а) специфікою міжнародних відносин як сфери соціальної взаємодії; б) незначним ступенем стійкості та повторюваності тих чи інших явищ, процесів і подій, що спостерігаються; в) несиметричним характером явищ, подій і процесів, що проявляють себе у сфері*

міжнародних відносин; 2) наявністю різних підходів у тлумаченні закономірностей і прогнозуванні суспільних явищ та процесів. Краще розуміння складності проблем у визначенні законів розвитку міжнародних відносин й відповідно двосторонньої українсько-чеської співпраці дає аналіз теоретичних шкіл і напрямів. Одними із перших своє ставлення до даної проблеми сформулювали представники **ортодоксального марксизму**. Вони розглядали проблему законів і закономірностей у міжнародних відносинах на основі загальної методології історичного матеріалізму. Згідно з нею зміст міжнародних відносин визначається, з одного боку, змістом внутрішньої політики взаємодіючих на міжнародній арені держав, яка детермінується їх економічним базисом, а з іншого – класовою боротьбою між капіталізмом і соціалізмом в глобальному масштабі. Виходячи з цих обставин, марксисты сформулювали цілий ряд „законів”, серед яких найбільш суттєвими вважались такі:

1. „Перетворення світової системи соціалізму у вирішальний фактор суспільного розвитку”;
 2. „Зростання ролі держав, що розвиваються, і руху неприєднання”;
 3. „Посилення кризи й агресивності імперіалізму”;
 4. „Мирне співіснування держав з різним суспільним ладом” та ін.
- Теоретики марксизму стверджували, що закони у сфері міжнародних відносин мають характер закономірностей, які за суттю і повторюваністю мають менш глибоке значення, ніж зазначені вище закони. Відповідно, традиційний марксизм визнавав **детермінізм** як основу марксистського розуміння історії міжнародних відносин. Отже, згідно з марксистською концепцією, українсько-чеські відносини розглядаються як причинно-наслідкова система співпраці. Тому, на розвиток торговельно-економічного співробітництва впливають наступні чинники: політичний діалог, якість укладених нормативно-правових угод, проблемні питання двосторонніх зв'язків тощо.

З позицій **детермінізму** пояснювали зміст закономірностей у сфері міжнародних відносин, а отже й українсько-чеських зв'язків і представники школи **політичного реалізму**. Розвиток міжнародного життя вони розуміли як висхідний процес руху від простого до складного, тобто від нижчого до вищого. Цей розвиток визначався початковими причинами. Картину світу вони уявляли у вигляді чітких причинно-наслідкових зв'язків, що мають лінійний характер. Таким чином, вічні закони незмінної людської природи визначають характер взаємодії держав на світовій арені, а пізнання цих законів дає можливість створювати різноманітні теорії, в тому числі і про характер та зміст закономірностей у такій специфічній галузі людської діяльності, як міжнародні відносини.

Нові фундаментальні дослідження наприкінці ХХ ст. потіснили детермінізм. Виникнення і розвиток **теорії синергетики** дозволяє вивчати українсько-чеську співпрацю із позиції **теорії самоорганізації** і **теорії хаосу**. Передбачити, яким буде подальший розвиток українсько-чеських міжнародних відносин, важко, бо існує багато альтернативних шляхів цього розвитку. Але при цьому поступово утверджується розуміння необхідності і неминучості такої співпраці як непередбачуваного процесу. Оскільки більшість науковців нині вважає, що закони і закономірності у сфері міжнародних відносин носять відносний характер, вони не вживають таке поняття як „закон”, оперуючи іншими – „закономірності”, „тенденції”, „правила” та ін.

Існують два підходи до вивчення українсько-чеських міждержавних відносин: *а) історико-політологічний, що вивчає українсько-чеські відносини шляхом аналізу зв'язків, інститутів та поведінок, які виникають та розвиваються в часі та просторі; б) геополітичний і гео економічний, який досліджує українсько-чеське співробітництво шляхом аналізу політичної та економічної взаємодії країн-партнерів.* З огляду на значну кількість шкіл і теорій та методологічних підходів, такий поділ є умовним. Він використовується нами виключно для того, щоб

виявити головні тенденції у розвитку двосторонньої співпраці та питань, які потребують подальшого дослідження і розробки. В обох підходах визначальними поняттями є *держава*, тобто Україна та Чеська Республіка, як головні суб'єкти міжнародних відносин, їх *національні інтереси, сила, кордони і територія*. Методологія вивчення українсько-чеської міждержавної співпраці будується на принципах, що впливають із первинних уявлень про *об'єкт дослідження*. Проблемою сучасного дослідження двосторонніх українсько-чеських відносин є полемічність первинних принципів розуміння власного *об'єкта*. Ідеться, передусім, про традиційну розбіжність між *принципами суб'єктивізму* та *об'єктивізму*. *Суб'єктивізм*, як один з принципів дослідження українсько-чеського співробітництва – *система поглядів, пов'язаних із трактуванням міжнародних відносин як суспільних стосунків, що позбавлені об'єктивної основи, випливають з людської природи, формують та спрямовують особистість*. Цей принцип покладено в основу теорій і наукових шкіл – *антропоморфізму* та *нормативізму*. Об'єктивістські принципи дослідження українсько-чеських відносин обов'язково враховують реальний характер, рушійні сили і тенденції, які незалежні від волі та бажань людини. На основі цього підходу були сформульовані *принципи структуралізму, раціоналізму та детермінізму*.

Проблемою дослідження міждержавних українсько-чеських відносин є полеміка щодо головних дійових осіб у міжнародному співробітництві. Її результатом стало висунення двох взаємозаперечних принципів – *державоцентризму* та *транснаціоналізму*. Їх можна звести до двох напрямів: *традиціоналізму* та *емпіризму*, які вимагають вести дослідження українсько-чеських відносин на основі логіки, точних фактів, чітко описаних за допомогою *математичних методів*.

Також у дослідженні українсько-чеської співпраці використовується *системний підхід*, який сприяв адекватній постановці проблем та логічно-послідовній стратегії їх розв'язання, цілісному сприйняттю відносин між

країнами, розумінню взаємопов'язаності й взаємозумовленості складових співробітництва. Такий підхід необхідний з огляду на взаємозалежність всіх суб'єктів міжнародних відносин та функціонування міжнародних систем. За такого підходу система політичного та економічного співробітництва України з ЧР розуміється не як спонтанна множина одиничних явищ, а як взаємопов'язана сукупність суб'єктів міжнародних відносин, поєднаних причинно-наслідковими зв'язками. Методологічно цей підхід проявляється у трактуванні двосторонніх відносин як цілісного явища, в якому існують різноманітні зв'язки між його елементами, чітка ієрархія і сталі взаємозалежності. На ще один важливий аспект системного підходу в українсько-чеській співпраці вказує те, що його потрібно розуміти як розгляд об'єкта в єдності його *аналізу* та *синтезу*. Тобто *системний підхід* виявляється в єдності процесу дослідження міжнародної системи співробітництва України та ЧР, що дає змогу уникнути штучного протиставлення теорій, побудованих на *індукції*, з *теоріями дедуктивними*.

Дедуктивний та індуктивний методи, аналіз і синтез, як загальнонаукові методи пізнання також використані при дослідженні двосторонньої українсько-чеської міждержавної співпраці. За *дедуктивним методом* відбувається дослідження міжнародних зв'язків України і Чехії від загальних знань до одиничних, а при використанні *індуктивного методу* вивчення українсько-чеського співробітництва відбувається у зворотному напрямі. При цьому аналізі двосторонні відносини розглядаються як в економічній, торговельній, нормативно-правовій, політичній, так і в гуманітарній сферах. *Синтез* дозволив поєднати досліджувані напрями українсько-чеської співпраці та зробити комплексні узагальнення.

Вивчення українсько-чеської співпраці ґрунтується на *діалектичному методі*, який враховує, що українсько-чеські міждержавні відносини – динамічна система, що перебуває у постійному русі і розвитку, у постійній зміні змісту і форм. Зокрема, *діалектика* дає можливість дослідити динаміку розвитку товарообігу двосторонніх торговельних відносин, уникнути

метафізичного тлумачення одиничних і загальних явищ та процесів. **Діалектичний підхід** охоплює загальні особливості розвитку будь-яких явищ і дозволяє об'єктивно вивчати рушійні сили міжнародних процесів, з'ясовувати відмінності одиничних явищ. М. Шепелєв підкреслив, що принципи загального зв'язку та розвитку як основні принципи **діалектичного методу** нерозривно пов'язані один з одним і діють в органічній єдності. Вони визначають принципи загального зв'язку і загального розвитку явищ у світі, загального зв'язку процесів і явищ в українсько-чеському співробітництві. Визнання принципу загального розвитку означає визнання **діалектикою** наявності розвитку у міжнародних відносинах. **Діалектика** виходить із визнання факту, що процеси і явища міжнародних відносин мають у своїй основі протилежності та існують через єдність цих протилежностей. Узагальнюючи можна сказати, що **діалектика** спирається на принцип єдності і боротьби протилежностей, на принципи переходу кількісних змін у якісні, на **принцип заперечення заперечення**. У ширшому тлумаченні – це принципи відображення, історизму, матеріальної єдності світу, практики і т. ін.

Противагою **діалектичному методу** у дослідженні українсько-чеської співпраці є **метафізичний метод**. Під **метафізикою** розуміють наукові погляди, які розглядають міжнародні відносини несуперечливими, незмінними у своїй основі, а процеси і явища у ньому – поза зв'язком один з одним. Рух і розвиток **метафізики** зводять найчастіше до кількісних змін. З цієї точки зору метафізика як метод являє собою **антидіалектику**. Їх протилежність простежується за трьома основними напрямками: 1. Для діалектики українсько-чеські відносини являють собою єдине взаємопов'язане ціле, для метафізики, навпаки, явища ізольовані, відірвані одне від одного, існують поза зв'язками та відносинами між собою; 2. З діалектичної точки зору українсько-чеські відносини перебувають у постійному русі та розвитку, метафізика ж заперечує розвиток або спрощує його; 3. Діалектика вбачає джерело руху і розвитку в самому предметі

міждержавної співпраці, у його внутрішніх суперечностях, метафізика – у зовнішніх факторах, що існують поза процесами і явищами, вважаючи їх внутрішньо несуперечливими. **Метафізичний метод** мислення був пов'язаний з початковою стадією розвитку природознавства, коли воно більше спиралося на **аналіз**, тобто розкладання предметів на складові частини. **Аналіз** вимагав розглядати речі як закінчені, дані поза зв'язком з іншими. **Метафізика** у дослідженні українсько-чеської співпраці проявляється у перебільшенні стійкості і спокою, що призводить до виправдання застою, до догматизму. Так, деякі чеські політики усталено і скептично ставляться до євроінтеграційного курсу України, традиційним для Чехії є стереотип, що українці – це бідні заробітчани, контрабандисти та представники кримінальних структур.

Дослідження двосторонньої співпраці між Україною та Чеською Республікою спирається на **формальні і неформальні методи**. **Неформальні методи** почали виділятися з кінця 60-х рр. XX століття. Під ними розуміють застосування **формальної логіки** й **математичного аналізу** до вивчення чи пояснення міжнародних відносин у цілому або їх окремих явищ і процесів. Провідне місце серед неформальних методів належить **історико-описовому методу** (**історико-порівняльному, історико-генетичному, історико-синтетичному**), який є основою історії дипломатії, міжнародних відносин і зовнішньої політики, численних праць з аналізу явищ і процесів міжнародного життя. Різновидом **історико-описового методу** є **політико-описовий метод**, який зводиться до реферування документальних джерел. Обидва методи надають первинну фактологічну інформацію про українсько-чеське міждержавне співробітництво, а вже на їх основу спираються всі наступні теоретичні побудови. До цієї групи належить також **порівняльно-історичний метод** – спосіб дослідження і пояснення змісту та характеру українсько-чеських міжнародних відносин на різних етапах історичного розвитку протягом 2000-2012 рр.

Методологія історії дослідження міждержавних зв'язків, як зазначає професор Л. Зашкільняк, передбачає виокремлення і теоретичне осмислення таких головних елементів історичного пізнання: а) об'єкта і предмета визначення; б) суб'єкта пізнання (історика), методів і логіки його дослідницької діяльності у процесі створення історичних знань; в) історичних знань, їх структури, адекватності щодо реальності, соціальної значущості.

Суттєве місце у дослідженні українсько-чеського співробітництва належить також двом спорідненим методам – **нормативно-ідеологічному** та **нормативно-гіпотезотворчому**. Перший виводить положення з певної ідеології, усвідомлюючи або не усвідомлюючи цього, маючи переконаність у власній правоті. Саме цей метод породив концепції „**політичного реалізму**” та геополітики, які є важливими для вивчення двосторонньої українсько-чеської співпраці. Другий з них дотримується логіки розуму. Знаючи про дефіцит емпіричного чи теоретичного матеріалу, він компенсує його побудованими на базі тих або інших концепцій гіпотезами. Цей метод використовується у концепціях зовнішньої політики України та Чехії, їх міжнародної інтеграції. З огляду на те, що зовнішньополітичні відносини тісно переплітаються з економічними та соціокультурними сферами діяльності, їхнє теоретичне осмислення шляхом узагальнення теоретичних знань про природу політичних відносин лише на локальному та глобальному рівнях недостатнє. У цьому контексті наукове вивчення українсько-чеських відносин спирається на аналіз як емпіричних процесів, так й теоретичних знань.

Наступну групу споріднених неформальних методів вивчення українсько-чеських відносин становлять операційно-прикладний і аналітико-прогностичний. До операційно-прикладних можна віднести різні методи аналізу ситуації, що склалася в українсько-чеському співробітництві: просте та включене спостереження, вивчення документів і об'єктивних

матеріальних джерел, порівняльний аналіз, методи аналізу змісту, методи аналізу варіантів поведінки і т. ін.

Аналітико-прогностичні методи націлені на прогноз складних процесів і явищ двосторонніх відносин. Серед них вкрай важливою для вивчення українсько-чеських міжнародних відносин є **альтернативістика** – вірогідні або можливі варіанти майбутнього, реально можливі, але втрачені варіанти минулого. З точки зору практичної значимості найкраще зарекомендували себе **сценарний метод**, тобто побудова сценаріїв гіпотетичного ходу розвитку подій у співробітництві, і методи експертного аналізу двосторонньої співпраці між Україною та Чехією. У дослідженні системи українсько-чеського міждержавного співробітництва використовуються, зокрема при вивченні торговельно-економічної співпраці, **статистичні методи**.

Дослідження українсько-чеської співпраці можливо здійснювати у таких напрямках: **політичного ідеалізму, політичного реалізму, модернізму, транснаціоналізму, неомарксизму та неореалізму**. **Політичний ідеалізм** в українсько-чеських відносинах реалізується через переконання у необхідності й можливості вирішувати конфлікти між державами шляхом правового регулювання та демократизації міжнародних відносин, поширення на них норм моралі і справедливості. **Політичний реалізм** у двосторонній співпраці між Україною та ЧР здійснюється через принцип національного інтересу, відповідно до якого відбувається формування міжнародної політики кожної з країн. **Модернізм** у дослідженні двосторонньої співпраці між Україною та ЧР акцентує увагу на використанні методів точних наук у вивченні феномену міжнародних відносин. За науковим напрямом **транснаціоналізму** міжнародними акторами у двосторонніх відносинах виступає не тільки держава, тобто Україна і Чехія, але й індивіди, установи, організації, недержавні об'єднання. Цілісність міжнародної спільноти, що конкретизується в ідеях про несиметричність взаємозалежності сучасного світу та реальну

залежність економічно слаборозвинутих країн від держав лідерів – ідея *неомарксизму*. А напрям *неореалізму* виражає прагнення до збереження переваг класичних традицій в українсько-чеських відносинах й прагнення збагачуватися новими міжнародними реаліями та досягненнями інших теоретичних течій.

Різноманітність емпіричних джерел та доволі широкий спектр українсько-чеського співробітництва, яке включає співпрацю державних і недержавних політичних і торговельно-економічних структур держав та їх окремих територій (регіонів), різні групи населення і окремих осіб, зумовили, крім вищеназваних методів, використання різних *методик* ведення дослідження. Під *методикою* розуміємо різні *техніки* ведення наукового дослідження, зокрема:

1. Визначення історичних обставин і часу початків складання та розвитку політико-правових відносин і співпраці між Україною і Чехією;
2. Виявлення й аналіз державних і міждержавних політико-правових актів, які регулюють трансформаційні політичні й економічні процеси в Україні і Чехії;
3. Опрацювання державних і міждержавних політико-правових актів, якими регулювалось українсько-чеське міждержавне політичне і економічне співробітництво;
4. Встановлення рівня інерції радянського і соціалістичного способу життя на проведення трансформаційних процесів політичної, економічної та ідеологічної орієнтації української і чеської політичних еліт;
5. Уточнення напрямів внутрішньої і зовнішньої політики кожної з країн та визначення рівнів українсько-чеського співробітництва в конкретних часових проміжках (етапах);
6. Окреслення рівнів політизації торговельно-економічної співпраці Чехії і України;

7. Виявлення впливу геополітичних, гео економічних і геокультурних чинників на міждержавне українсько-чеське співробітництво на початку XXI ст.

Отже, при комплексному вивченні українсько-чеського співробітництва, використані різні методологічні принципи, тобто різні методи теоретичних досліджень, які широко використовуються в теорії міжнародних відносин. У поєднанні з певними методиками дослідження вони дали можливість отримати нові знання про характер, зміст і обсяги політичної та економічної співпраці як Чехії, так і України на їх шляху до Євросоюзу. Отримані знання характеризують процеси становлення та розвитку системи українсько-чеського міждержавного співробітництва як сукупності сталих, впорядкованих зв'язків. Їх можна розглядати як головне джерело інформації про природу міжнародних відносин у контексті інтеграції, що відбувається у Центральній та Східній Європі. Вони дали можливість стверджувати, що міжнародні політико-економічні відносини, які сформувалися між Україною і Чехією в умовах європейської інтеграції та трансформації їх суспільств, набули складної динаміки і є однією із форм організації відносин між суб'єктами у єдиному європейському геополітичному просторі.

РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН (1991-1992рр.)

2.1. Встановлення українсько-чесько-словацьких дипломатичних відносин

Як свідчить аналіз історичних фактів, головними чинниками, що поклали початок налагодження прямого українсько-чесько-словацького співробітництва були: розпочатий „оксамитовою” революцією демонтаж тоталітарної системи, здійснення переходу до ринкової економіки, поновлення майнових прав громадян і т.д. Трансформація була здійснена швидко, бо в чесько-словацькому суспільстві були живі демократичні традиції ЧСР 20-30-х років ХХ ст.

Ці перетворення прискорили налагодження прямих міждержавних відносин між ЧСФР і УРСР, бо Україна з 16 липня 1990 р. (день прийняття Верховною Радою України Декларації про державний суверенітет), стала суб'єктом міжнародного права і рівноправним учасником міжнародного спілкування. Україна, як один з членів-засновників ООН, мала певний, хоча й обмежений, досвід у сфері міжнародних відносин. У зв'язку з підготовкою до створення ООН, їй у 1944 р. було надано певні повноваження у сфері зовнішніх відносин. Після Другої світової війни, не дивлячись на формальну державність, УРСР брала участь у підготовці і підписанні договорів про свої західні кордони з Чехословаччиною, Польщею та Румунією.

Крім того, в Україні і ЧСФР були ще живі традиції українсько-чехословацьких відносин минулих десятиріч. В українсько-чехословацьких відносинах ХХ ст. можна виділити три етапи: перший охоплює 1918-1920 рр., час боротьби української, чеської і словацької націй за свою державність, час становлення і розвитку дружніх українсько-чехословацьких відносин; другий – тривав з 1921 до 1939. р. Протягом цього часу важко простежити українсько-чехословацьке співробітництво, бо всі офіційні документи відображали загальнодержавні інтереси СРСР, не виділяли України як

суб'єкта міжнародних відносин; третій – тривав з 1945 до 1989 р., коли Україна як член ООН підтримувала певні, хоча й обмежені, відносини з ЧССР у рамках країн соціалістичної системи.

Прагнучи використати досвід міжнародних відносин, набутий протягом 1917-1989 рр. та наповнити Декларацію про державний суверенітет України реальними заходами міждержавних відносин, Верховна Рада України 25 грудня 1990 р. прийняла постанову „Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України в сфері зовнішніх зносин”, якою зобов'язала уряд домагатись прямої участі УРСР у загальноєвропейських процесах та європейських структурах. Реалізуючи названу постанову, Уряд України домагався прямих міждержавних контактів з іншими державами.

Кінець односторонній орієнтації ЧССР на СРСР поклала „оксамитова” революція. Оновлена ЧСФР згорнула свої відносини з СРСР, зосередилась на відносинах з країнами Західної Європи, США і Канадою. Це дало поштовх до розробки нової стратегії зовнішньої політики ЧСФР – орієнтації на західні країни (т. зв. „західна політика”). Хоча швидка переорієнтація ЧСФР і нанесла певну шкоду її торговельно-економічним зв'язкам з СРСР, але повернення до старих порядків вже стало не можливим. При цьому Уряд ЧСФР уважно стежив за перебігом політичних процесів в СРСР та зокрема, в Україні.

Прямі українсько-чесько-словацькі дипломатичні контакти розпочались 15 травня 1991 р., коли Голова Верховної Ради УРСР Л. Кравчук прийняв посла ЧСФР у СРСР Р.Сланського. При зустрічі було обговорено проблеми соціального і політичного розвитку ЧСФР з Україною та перспективи двостороннього співробітництва. На прийомі у Голови Верховної Ради України Р.Сланський заявив, що керівництво ЧСФР зацікавлене у налагодженні відносин з Україною. При зустрічах з керівництвом України з Р. Сланським було обговорено питання соціального і політичного розвитку двох країн, акцентувалось на необхідності налагодження і розвитку прямого зовнішньоекономічного співробітництва у

відповідності з принципами Міжнародного економічного права, на налагодженні обміну товарами і послугами, укладенні міжбанківських угод, розширенні кооперування виробництва, впровадженні нових прогресивних форм виробництва. У політичній сфері було досягнуто домовленості про проведення постійних консультацій при вирішенні спільних проблем та сприяти зовнішньополітичному співробітництву двох країн.

Основні домовленості цього візиту знайшли своє відображення в „Угоді між Урядом Української Радянської Соціалістичної Республіки і Урядом Чеської і Словацької Федеративної Республіки про торговельно-економічні зв'язки та науково-технічне співробітництво”, укладеної 30 липня 1991 р. Були проведені також переговори Р.Сланського із заступником Голови Верховної Ради УРСР І. Плющем та Міністром закордонних справ А. Зленком.

Чотирнадцять статей названої угоди були укладені українською і чеською мовами. Статті від 1 до 7 акцентували увагу на розбудові зовнішньоекономічних зв'язків двох країн шляхом: проведення платежів і розрахунків у вільноконвертованій валюті по поточних світових цінах і на принципах, що застосовуються у світовій торгівлі і фінансовій практиці; погодження поставок, обсягу й асортименту товарів та послуг; укладення міжбанківської угоди між Національним банком України та Чесько-Словацьким торговельним банком А.О. щодо проведення зазначених розрахунків; розширення кооперування виробництва; створення спільних підприємств, об'єднань та організацій; розвиток і впровадження прогресивних форм співробітництва; проведення спільних науково-технічних досліджень.

Активізацію українсько-чесько-словацьких міждержавних відносин засвідчило також перебування в ЧСФР представницької офіційної делегації України на чолі з першим заступником Міністра закордонних справ України М. Макаревичем. Під час візиту було обговорено актуальні проблеми розвитку двостороннього співробітництва та питання загальноєвропейських

політичних процесів. А 27 листопада 1991 р. був підписаний „Протокол про співробітництво між Міністерством закордонних справ України та Федеральним міністерством закордонних справ Чеської і Словацької Федеративної республіки”. Протокол містив всього шість статей, але для української дипломатії був важливим, бо це був перший незалежний крок у зовнішній політиці України. Протокол розглядав переважно питання політичного співробітництва шляхом проведення двосторонніх консультацій, форумів та підтверджував прагнення обох держав стати членами провідних європейських інституцій, брати участь у міжнародних форумах, конференціях. Третя стаття протоколу передбачала налагодження співробітництва двох країн в економіці, освіті, науці і культурі. При цьому в протоколі наголошувалось, що співробітництво двох країн будуватиметься виключно на принципах рівноправ'я. Загалом можна відзначити, що 1991 р. не був надто плідним в українсько-чесько-словацькому співробітництві. Так, на кінець 1991 р. український експорт до ЧСФР складав лише 9,5 %, а імпорт – 7,9 % загального товарного обсягу країни, а наукове і культурне співробітництво навіть не розпочиналось.

Отже, період з 16 липня 1990 р. по 1 грудня 1991 р. можна характеризувати як перший етап формування основних засад зовнішньої політики незалежної України. Протягом цього часу зовнішньою політикою керувала Верховна Рада України. При цьому зовнішньополітичні можливості України були обмеженими, бо вона фактично залишалась у складі СРСР. Саме протягом літа 1990 – грудня 1991 р. було закладено основу майбутніх відносин України з ЧСФР, а згодом незалежних Чеської і Словацької Республік та іншими країнами.

Справжнє міжнародне визнання і утвердження України почалось після проведення всенародного референдуму про незалежність нашої держави. Першими незалежну Україну визнали Польща і Канада (2. 12. 1991), Угорщина (3. 12. 1991), Литва і Латвія (4. 12. 1991), Росія, Хорватія, Болгарія та Аргентина (5. 12. 1991) і т. д. В цьому переліку фігурує й ЧСФР, яка

визнала незалежну Україну 8 грудня 1991 р., а вже 30 січня 1992 р. між Україною і ЧСФР було встановлено дипломатичні відносини. Загалом протягом 1992 р. Україну визнали 132 держави, з 106 з них відразу було встановлено дипломатичні відносини. Саме з референдуму про незалежність і міжнародного визнання України і розпочався другий етап новітнього розвитку українсько-чесько-словацького співробітництва.

В умовах розвалу світової системи соціалізму і розпаду Радянського Союзу Уряд ЧСФР шукав нових економічних і політичних орієнтирів. Вдале поєднання економічних і політичних реформ у ЧСФР привернуло увагу Євросоюзу. Уже в березні 1990 р. Євросоюз уклав угоду про торговельні зв'язки і співпрацю з ЧСФР. У серпні 1990 р. Євросоюз запропонував новий тип відносин із ЧСФР – т. зв. Європейську угоду, що мала за мету розбудувати довірливі відносини, сприятливі умови для інвестицій, культурної співпраці та обміну інформацією між країнами ЄС та країнами, що прагнули стати членами Євросоюзу. А вже 20 грудня 1990 р. ЧСФР, Польща і Угорщина розпочали переговори з Євросоюзом про асоційоване членство (Європейська угода). ЧСФР особливо наполегливо домогалась набуття статусу асоційованого членства, бо стаття 182 Європейської угоди (асоціації) проголошувала, що „асоціація слугуватиме перш за все захисту інтересів і процвітання мешканців цих країн і територій з метою досягнення економічного, соціального і культурного розвитку, до якого вони прагнуть”, а 183 стаття наголошувала, що держави-члени ЄС „... у торгівлі з країнами і територіями будуть застосовувати той самий підхід, який вони застосовують у торгівлі між собою на підставі цього договору”. Асоційовану угоду, яка відома під назвою „Європейська угода” ЧСФР з Євросоюзом підписала 15 грудня 1991 р. Оскільки в ЧСФР відбувались процеси суверенізації Чехії і Словаччини, ЄС пішов на підписання 1 березня 1992 р. окремих комерційних розділів, що були вилучені з тексту Європейської угоди і ратифіковані окремо для Чеської і Словацької республік у вигляді Проміжної угоди. В

повному обсязі асоційована угода набула чинності лише після поділу Чесько-Словацької федерації на самостійні Чеську і Словацьку республіки.

Водночас відбувалося налагодження контактів між ЧСФР і НАТО. З прийняттям у листопаді 1991 р. Римської декларації НАТО одержало політичне і правове підґрунтя для надання інституційних форм своїм взаєминам з країнами Центрально-Східної Європи. Першим наслідком Римської декларації було заснування в грудні 1991 р. Ради північноатлантичного співробітництва (РПАС), до якої увійшла ЧСФР, а в березні 1992 р. приєдналась і.

Фактично вся друга половина 1992 р. стала підготовчим етапом для вступу усамотійнених Чеської і Словацької Республік з 1 січня 1993 р. у світове співтовариство держав. Основну підготовчу роботу по розподілу ЧСФР проводив Федеральний Уряд Я. Странського та Федеральні Збори ЧСФР, очолювані М. Ковачем. 21 грудня 1992 р. ЧСФР, Польща і Угорщина в м. Кракові уклали угоду про створення Центральноєвропейської асоціації вільної торгівлі (ЦЄАВТ, англійською – CEFTA).

Необхідно відзначити, що внутрішньополітичне, економічне і міжнародне становище України і ЧСФР мали визначальний вплив на розвиток і динаміку українсько-чесько-словацького міждержавного співробітництва. Це проявилось у відставанні України від ЧСФР у реформуванні економічних відносин, утвердженні ринкових відносин, у непослідовності проведення політичних, економічних і соціальних реформ в українському суспільстві.

РОЗДІЛ 6. УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКА МІЖДЕРЖАВНА СПІВПРАЦЯ В УМОВАХ ПОДОЛАННЯ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ (2010-2012 рр.)

6.1. Політичне співробітництво

На політичну співпрацю між Україною та Чехією у 2010 р. впливала внутрішньополітична ситуація, що склалася після президентських виборів у 2010 р. в Україні та травневих парламентських виборів у ЧР. Після лютневої президентської кампанії діалог між Україною та Чеською Республікою відбувався у форматі „Східне партнерство”. З цією метою 2 березня 2010 р. Міністр закордонних справ України П. Порошенко перебував з одноденним робочим візитом в Угорській Республіці (м. Будапешт) для участі у зустрічі міністрів зовнішньополітичних відомств країн „Вишеградської четвірки”. У зустрічі взяли участь також Міністри закордонних справ головної в Європейському Союзу Іспанії, Бельгії, а також країн Балтії. Європейську Комісію представляв комісар ЄС з питань розширення Ш. Фюле. Порядком денним зустрічі міністрів і представників Євросоюзу були питання подальшого розвитку „Східного партнерства” , посилення інституційної складової реалізації цілей та вдосконалення механізмів взаємодії країн-членів Євросоюзу з державами-учасниками ініціативи. У рамках візиту П. Порошенко мав двосторонні зустрічі з Віце-прем’єр-міністром і Міністром закордонних справ Чеської Республіки Я. Когоутом. Головною темою зустрічі стали перспективи подальшої двосторонньої співпраці з Чехією у політичній, торговельно-економічній, науково-технічній, гуманітарній та інших сферах, сприяння ЧР у реалізації інтеграційного курсу України до Євросоюзу.

Аналіз співробітництва України з Чехією дав Посол України у Чеській Республіці І. Грицак в інтерв’ю публіцистичному виданню „Галичина” (5 серпня 2010 р.). У ньому Посол проаналізував політичну співпрацю з Чехією через призму проблемних для України питань – працевлаштування українців

та культурну присутність України у Чехії. Найбільш гострою, на його думку, була проблема неправомірної діяльності та зловживань посередницьких структур, які надавали українцям послуги з працевлаштування та легалізації на території ЧР. Йшлося про численні випадки порушень прав трудових мігрантів, зокрема затримку і невиплату заробітної плати, або виплату у значно менших розмірах, незабезпечення соціальних гарантій, невідшкодування за виконання понаднормових робіт тощо.

Політичний діалог між Україною та ЧР було продовжено 29-30 листопада 2010 р. під час офіційного візиту Першого віце-прем'єр-міністра, Міністра закордонних справ Чеської Республіки К. Шварценберга до України. У рамках візиту відбулися переговори міністрів закордонних справ України та Чехії, а також проведено зустрічі К. Шварценберга з Президентом України В. Януковичем, Головою Верховної Ради В. Литвином та Прем'єр-міністром України М. Азаровим. У ході зустрічей було обговорено питання поглиблення взаємодії у сфері європейської інтеграції. Міністр закордонних справ Чеської Республіки підтвердив готовність чеської сторони підтримувати реалізацію прагнень України на євроінтеграцію. Особливу увагу було приділено активізації українсько-чеського політичного діалогу, зокрема організації і проведенню у 2011 р. офіційного візиту Президента Чехії В. Клауса в Україну. Також урядовці підтвердили взаємну зацікавленість у подальшому розвитку взаємовигідного партнерського співробітництва між двома державами в усіх сферах.

Наприкінці 2010 р. Тимчасовий повірений у справах Чеської Республіки в Україні В. Півонька дав коментарі у газеті „Аргументи і Факти” (Аргументы и Факты) про стан справ з видачею робочих віз і працевлаштуванням українців у Чехії, які мають неабиякий вплив на політичну співпрацю України з ЧР. Він повідомив, що Президент Чехії В. Клаус підписав поправки до закону про іноземців, які ускладнюють правила їх працевлаштування. З 1 січня 2011 р. вони вступили у силу. Цими поправками імплементувався інститут „синьої картки”, яка дозволяє працівнику високої

кваліфікації довгострокове перебування у Чеській Республіці. Водночас були передбачені заходи, які запобігали отриманню заяв на довгострокове перебування з метою короткотермінової легалізації. Згідно нових норм, роботодавці повинні були оплачувати витрати, пов'язані з депортуванням іноземця з країни, якщо він після закінчення трудової угоди не виїхав з ЧР.

Негативний осад у співпраці України з Чехією залишили події 13 травня 2011 р., коли до Міністерства закордонних справ України було запрошено Тимчасового повіреного у справах Чеської Республіки в Україні В. Півоньку, якому було вручено ноту щодо оголошення персонами нон-грата двох співробітників військового аташату ЧР в м. Києві у зв'язку з вчиненням ними дій, несумісних з положеннями Віденської конвенції про дипломатичні відносини. Керівнику чеської дипломатичної місії було висловлено рішучий протест проти використання дипломатичного статусу для збору інформації, що становить державну таємницю в Україні. Йому було наголошено на тому, що для України такі дії є неприйнятними з боку представників будь-якої держави. Український Уряд непокоїло, що до протиправної діяльності вдалися дипломати дружньої і партнерської країни. Водночас було наголошено, що для України розвиток дружніх, взаємовигідних відносин з Чеською Республікою був важливим пріоритетом і що надалі взаємини не будуть заплямовані подібними інцидентами.

9-11 червня 2011 року Україну відвідав перший заступник Міністра закордонних справ Чеської Республіки Ї. Шнайдер. На зустрічі з заступником Міністра закордонних справ України П. Климкіним був обговорений сучасний рівень двосторонніх відносин та перспективи європейської інтеграції України. Під час візиту до АР Крим, у Сімферополі Ї. Шнайдер здійснив переговори із заступником Голови Ради міністрів Криму Г. Псарьовим, Першим заступником Міністра курортів і туризму О. Лієвим, заступником Міністра економічного розвитку та торгівлі О. Кривенко та головою чеського земляцького товариства Л. Савіною. У Бахчисараї він також зустрівся з представниками кримських татар.

У серпні 2011 р. Послом Чехії в Україні був призначений директор департаменту політики і безпеки МЗС ЧР І. Почух. У своєму інтерв'ю газеті „Коммерсант” (Коммерсантъ) він зауважив, що політичні взаємовідносини між Чехією і Україною стали найбільш проблемними в останні два роки. Криза почалася після надання політичного притулку екс-міністру економіки України Б. Данилишину і продовжилась шпигунським скандалом з публічною висилкою чеських дипломатів. І. Почух запевнив, що Чехія зацікавлена відновити політичний діалог з Україною. Стосовно перспектив членства України в ЄС, то Посол розглядав це питання у двох площинах: по-перше, відносини України і ЄС, які були сконцентровані на переговорах щодо Угоди про асоціацію, не ґрунтувалися на перспективі членства. Вони відображали тільки певну стадію співробітництва України з ЄС на рівні політичної асоціації та економічної інтеграції. По-друге, якщо Україна буде дійсно зацікавлена у тому, щоб стати повноцінним членом ЄС, то її Уряд повинен показати на практиці, що поділяє і дотримується цінностей та принципів демократії та верховенства права. Саме на цьому ґрунтується членство в ЄС. Він додав, що Чехія очікує від України поваги до низки фундаментальних цінностей і принципів. Один з них – повага чесного і прозорого правосуддя. На його думку, в Україні цей принцип не дотримується повною мірою у багатьох судових процесах.

3 жовтня 2011 р. Надзвичайний та Повноважний Посол Чеської Республіки в Україні І. Почух зустрівся з лідером політичної партії „Фронт змін” А. Яценюком. Ініціатором зустрічі став Посол ЧР, який відреагував на висловлювання А. Яценюка під час закриття 8-го форуму „Ялтинської європейської стратегії”, про те, що Чеська Республіка імовірно займе негативну позицію у ході ратифікаційного процесу Угоди про асоціацію та Угоди про зону вільної торгівлі між ЄС та Україною. Посол Чеської Республіки підкреслив, що саме тепер Україна та ЄС знаходяться в історичному моменті для підписання зазначених угод. Він запевнив лідера політичної партії, що ЧР підтримує трансформаційні процеси в Україні та

наближення України до Європейського Союзу як у політичному аспекті, так і в області конкретних економічних проектів. Посол ЧР також висловив побажання, щоб випадки переслідування політичних опонентів, у тому числі экс-прем'єра Ю. Тимошенко, не вплинули на процес зближення з Європейським Союзом, та висловив сподівання, що Угода про асоціацію та Угода про зону вільної торгівлі буде підписана і реалізована. На його думку, інтеграція до Європейського Союзу для України повинна стати не лише технічним, а й політичним питанням, бо мова йде про європейські цінності, які повинен розділяти Уряд України. Підтримка Чеською Республікою України в її європейських прагненнях є принциповою, але залежить від дотримання Україною цінностей і принципів верховенства права.

10 жовтня 2011 р. Посол Чеської Республіки в Україні відвідав Харків, де разом з главою Представництва Європейського союзу в Україні Ж. Тейшейрою розпочав семінар про реформу державного адміністрування та самоврядування, який відбувався у рамках проекту „Східного партнерства”. Також була проведена зустріч з головою Харківської обласної держадміністрації та мером Харкова про можливості розширення співпраці в галузях торгівлі та освіти.

Аналіз двосторонньої українсько-чеської співпраці протягом 2011 р. зробив Посол ЧР в Україні І. Почух в інтерв'ю газеті „Українські новини” під назвою „Процес переговорів за Угодою про асоціацію застопорився. Він зупинився”. У ній він зауважив, що візит Прем'єр-міністра Азарова, який був призначений на 19 грудня 2011 р., зможе зробити істотний внесок у відновлення політичного діалогу на найвищому рівні, на які вплинуло рішення Чехії надати міжнародний захист колишньому міністру економіки України Б. Данилишину. А процес переговорів за Угодою про асоціацію, включаючи поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі, призупинився через певні внутрішні події в Україні. Чехія, як і країни ЄС, переконалась, що події в Україні свідчать про порушення демократичних принципів, фундаментальних свобод і прав людини. Окремо було розглянуто питання

стосовно нелегальної трудової міграції. Як зауважив Посол ЧР, українці – найбільша іноземна громада у Чехії, тому Чеська Республіка готова легалізувати емігрантів. Це пов'язано з відповідними демографічними змінами, що склалися у ЧР після вступу до ЄС. Трудовий ринок Чехії має потребу у кваліфікованих працівниках. Стосовно міжнародного співробітництва І. Почух запевнив, що ЧР підтримує Україну у її прагненні стати непостійним членом Ради Безпеки ООН у 2016-2017 р., а також у зацікавленості співпраці „Вишеградської групи” з Україною не лише в оборонній і військовій сферах.

Політична співпраця двох країн не припинялась. 19 грудня 2011 року Чеську Республіку з офіційним візитом відвідав Прем'єр-міністр України М. Азаров. Від імені Президента України і всього українського народу він висловив глибоке співчуття чеському народові у зв'язку зі смертю видатного політичного і державного діяча, колишнього Президента Чехії В. Гавела. У ході візиту відбулась зустріч М. Азарова з Головою Уряду Чехії П. Нечасом. Після завершення переговорного процесу були підписані наступні двосторонні документи: міжурядова угода про науково-технологічне співробітництво, міжвідомча угода про співробітництво у галузі освіти та міжвідомча угода про співробітництво у галузі культури. Прем'єр-міністр України мав також зустрічі з Президентом Чеської Республіки В. Клаусом, Головою Сенату парламенту Чеської Республіки М. Штехом та Міністром промисловості і торгівлі Чехії М. Кубою. Українська делегація поклала квіти до пам'ятника Т. Г. Шевченку та відкрила у Празі українсько-чеський бізнес-форум.

Політична співпраця з ЧР протягом 2012 року розвивалася під впливом політичних подій, що склалися в Україні. Судова справа над экс-прем'єр-міністром Ю. Тимошенко мала резонанс не тільки в Україні, але і у країнах Європейського Союзу, у тому числі і у Чеській Республіці. 5 березня 2012 року у відомому закордонному виданні „Інтернешнл геральд триб'юн” (The International Herald Tribune) була опублікована колективна стаття міністрів

закордонних справ Швеції, Британії, Чеської Республіки, Польщі та Німеччини під скептичною назвою „Сповзання України”. У публікації Міністр закордонних справ ЧР К. Шварценберг разом з іншими міністрами висловив занепокоєність щодо стану демократії в Україні, тиску з боку влади і карних справ, що були порушені проти кількох провідних представників опозиції. На думку чеського урядовця, вищезгадані судові процеси несли відбиток політичної заангажованості та вибіркового правосуддя, які відбувались всупереч принципам верховенства права та порушували права підсудних. Роблячи підсумок колективного звернення, чеський Міністр зауважив, що згадані процеси є несумісними з європейським вибором України.

Одразу після згаданої заяви український Міністр закордонних справ К. Грищенко у виданні „Дзеркало тижня” опублікував статтю „Стратегічна рівновага як шанс України у багатополярному світі”. У ній він визначив шлях, який полягає у тому, що Україна вступила у третє десятиріччя своєї незалежності на тлі вираженого уповільнення західної експансії, економічного підйому Сходу та відновлення сильного національного духу у Росії. Експансія Заходу у вигляді глобального лідерства США та розширення ЄС – це чинник, традиційно важливий для багатьох українських політиків. На думку К. Грищенка, багато урядовців побудували цілу філософію на тезі З. Бжезинського про те, що Україна – це ключ до „імперського статусу” РФ, і що у цьому головна геополітична цінність України. Він вважав, що Україні краще бути будівельним майданчиком Сходу і Заходу, ніж полем битви між ними. Для цього потрібна зовнішня політика, прив’язана до інтересів бізнесу, політика прокладання нових торговельних шляхів, у якій абсолютним пріоритетом є громадянин. Український Міністр закордонних справ наголосив, що поважає думку керівників МЗС Чехії, Швеції, Великої Британії, Польщі та Німеччини, які твердять, що з вини української сторони відносини між Києвом та Брюсселем зайшли у глухий кут та зауважив, що Україна не сходила зі шляху євроінтеграції і сповнена рішучості підписати „Угоду про асоціацію”, переговори про яку завершилися попереднього року

в інтересах обох сторін. Також він запевнив, що парламентські вибори 2012 р. будуть прозорими та вільними.

14 березня 2012 року з робочим візитом у Чехії перебував Віце-прем'єр-міністр України – Міністр інфраструктури України Б. Колесніков. Метою візиту було обговорення низки актуальних питань співробітництва у галузі транспорту. Були проведені двосторонні зустрічі Б. Колеснікова з Міністром транспорту ЧР П. Добешом, а також з Міністром промисловості і торгівлі ЧР М. Кубою. А 20-21 квітня 2012 р. Міністр закордонних справ ЧР К. Шварценберг відвідав Україну з приватним візитом.

Під час візиту до Варшави 14 червня 2012 р. Перший заступник Міністра закордонних справ Чехії І. Шнайдер заявив, що ситуація з Ю. Тимошенко не вирішується, хоча В. Януковичу пропонували багато варіантів, як вийти із неї, не втрачаючи обличчя. За словами чеського дипломата, що робити далі з Україною невідомо, адже приклад Білорусі довів, що балансувати між санкціями та втручанням дуже важко, проте діалог з Україною триває. І. Шнайдер також повідомив, що співпраця країн Вишеградської групи з країнами „Східного партнерства” найкраще розвивається у сфері освіти та науки, а також громадянського суспільства. Натомість більш критичної оцінки вимагає співпраця у політичній площині, тому Чехія чекає на вибори восени до Верховної Ради України. У той же час він констатував, що ЧР зацікавлена співпрацювати з Україною, бо вона є найбільшим сусідом країн „Вишеградської четвірки” на Сході. Проте, на його переконання, параметри цього партнерства задає українська політична еліта та Уряд, який буде сформований після виборів.

Газета „Право” за 6 червня 2012 року вмістила виклад розмови Посла України у Чеській Республіці І. Грицака. Стаття стосувалася спроможності проведення Україною спортивного заходу Євро-2012 і цим самим зруйнувала скепсис європейських, у тому числі й чеських, політиків. Український посол запевнив, що до початку заходу все підготовлено. Він повідомив, що Україна

збудувала цілу інфраструктуру, вартість якої оцінювалась у 50 мільярдів гривень (128 мільярдів чеських крон).

У серпні 2012 р. С. Казецки, спеціальний уповноважений представник Міністерства закордонних справ Чеської Республіки у справах співвітчизників, здійснив візит до України. У рамках цього візиту 10-12 серпня він ознайомився з культурною та освітньою діяльністю чеських земляцьких об'єднань на півдні України, залишки колись досить численних чеських поселень першої половини 17-го та другої половини 19-го століття. В Одесі він зустрівся з членами місцевого чеського земляцького об'єднання „Чеська родина”. Потім він відвідав чеське село Богемка в Миколаївській області. 12-го серпня разом із земляками він відсвяткував соту річницю заснування с. Веселинівка в Одеській області. Частиною святкування було богослужіння чеською мовою, після якого відбулися виступи місцевих чеських фольклорних земляцьких об'єднань.

Політичний діалог було продовжено під час візиту до України Першого заступника Міністра закордонних справ, державного секретаря з європейських питань І. Шнайдера. 12 вересня у м. Києві він взяв участь у міжнародному форумі „Позаблокова політика України в європейському контексті”, організованому Інститутом світової політики під патронатом Міністерства закордонних справ України. Наприкінці форуму І. Шнайдер зустрівся з Першим віце-прем'єром України В. Хорошковським, із заступником Міністра закордонних справ В. Майком та Заступником голови Комітету у закордонних справах Верховної Ради України Л. Кожарою. Основною темою переговорів був розвиток двосторонніх економічних відносин та зовнішньополітичне спрямування України.

30-31 жовтня 2012 року відбувся візит Заступника міністра закордонних справ Т. Дуба та Заступника міністра оборони Чеської Республіки М. Грбати в Україну (Закарпатська область). До офіційної делегації заступників міністрів долучилася делегація краю Височина на чолі з гейтманом І. Б'єгоункем. У складі делегації також були представники Чехословацької легіонерської

общини. Делегацію супроводжував посол І. Почух та генеральний консул Д. Павліта. Чеська делегація за участю міського голови Ужгорода, представників церкви на чолі з греко-католицьким єпископом, консульського корпусу зі Львова та Ужгорода урочисто розпочала реконструкцію гарнізонного цвинтаря та відкрили пам'ятну дошку. Під час зустрічі посол І. Почух та перший заступник голови обласної ради В. Закурений підписали Меморандум про порозуміння між Посольством Чеської Республіки в Україні та Закарпатською обласною радою про співпрацю у розвитку визначених туристичних маршрутів.

1 листопада 2012 р. Президент України звільнив з посади посла України у Чехії І. Грицака. Підсумок українсько-чеської співпраці протягом 2008-2012 рр. Посол України зробив у тижневику „Літературна газета”. Він зазначив, що українсько-чеські відносини розвивались стабільно, співробітництво в політичній, торговельно-економічній та культурній сферах наростало і вдавалося знайти компроміси у вирішенні певних складних питань двосторонніх відносин. Оскільки Чеська Республіка є членом НАТО та ЄС, то це дещо стримувало розвиток двосторонньої співпраці, бо вимагало узгоджень всередині ЄС. З іншого боку, ЧР завжди підтримувала євроінтеграційні прагнення України.

На посаду Надзвичайного і Повноваженого Посла України у Чеській Республіці був призначений Б. Зайчук, який раніше обіймав посаду Голови правління Пенсійного фонду. У чеському виданні „Право” він зазначив, що ЧР буде з Україною конструктивні і предметні політичні відносини упродовж останніх двадцяти років та підтримує український Уряд у співпраці з ЄС щодо підписання Угоди про асоціацію. На його думку, нормальні міждержавні відносини гальмує зміна влади, але рівень політичного співробітництва високий, який проявляється у міжурядових і міжпарламентських зв'язках, а контакти на президентському рівні і надалі розвиватимуться. Посол зауважив, що перспективи шенгенських віз для українців стануть реальністю тоді, коли в ЄС прислухатимуться до позиції Чехії у цьому питанні, або хоча б матимуть схожу позицію. Крім того, він

висловив думку, що ЧР не треба було надавати політичний притулок політичним біженцям з України, оскільки кожен з них має нести відповідальність перед законом.

Незважаючи на кризу політичного діалогу Чехія і надалі підтримувала зовнішньополітичні прагнення України. Це було підтверджено 17 травня 2013 р. у ході робочого візиту до Кракова Діючого голови ОБСЄ, Міністра закордонних справ України Л. Кожари, який зустрівся із Першим віце-прем'єр-міністром, Міністром закордонних справ Чеської Республіки К. Шварценбергом. У центрі уваги перебували питання активізації двостороннього політичного діалогу на найвищому та високому рівні. Особливий наголос було зроблено на питаннях підтримки Чеською Республікою євроінтеграційного курсу України. Глава зовнішньополітичного відомства Чехії К. Шварценберг висловив готовність офіційної Праги і надалі надавати нашій державі максимального сприяння на цьому шляху, зокрема, у підписанні під час Вільнюського саміту „Східного партнерства” „Угоди про асоціацію” з Євросоюзом.

Отже, протягом 2010-2012 рр., як і в попередні роки, продовжувало розвиватися українсько-чеське політичне співробітництво на найвищому рівні. Криза політичного діалогу відбулася після президентських виборів 2010 р. Судові процеси над Ю. Тимошенко та Ю. Луценко зустріли критику з боку країн ЄС, у тому числі і Чехії, яка за цих умов надала політичний притулок экс-міністру Б. Данилишину. Чеська Республіка підтримала неоднозначну реакцію ЄС на жовтневі парламентські вибори в Україні. Уряд ЧР оприлюднив її у грудні 2012 р. У ній підкреслювалась важливість встановлення чітких умов для укладання Угоди про асоціацію з ЄС. Підписання угоди активізувало б торговельно-економічні відносини між Україною та Чехією на якісно новому рівні. З-поміж сприятливих факторів у політичному двосторонньому співробітництві було те, що Уряд Чеської Республіки послідовно втілював у життя положення своєї програми у сфері міжнародних відносин, у тому числі стосовно поглиблення всебічних

контактів з Україною. Політичній співпраці України і ЧР протягом 2000-2012 рр. заважали: а) самознищення у внутрішній політиці, яке проявлялося у придушенні та обмеженні політичних опонентів; б) величезна соціальна нерівність, що стримувала подальший розвиток та внутрішню злагодженість українського суспільства; в) спадок радянського минулого, яке мало глибоке коріння у свідомості і стилі управління української політичної еліти, у тому, як вона розв'язувала проблеми та будувало співробітництво з Чеською Республікою, Польщею, Словаччиною, Угорщиною, ЄС та іншими країнами.

РОЗДІЛ 7. ВЗАЄМОВІДНОСИНИ УКРАЇНИ І ЧЕХІЇ У СВІТОВИХ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

7.1. Співробітництво у НАТО

Одним із напрямів євроінтеграційних прагнень України було співробітництво з ЧР у НАТО. Спираючись на євроінтеграційні досягнення 1992-1999 рр., Україна продовжувала зближуватися з Альянсом. 27 січня 2001 р. Указом Президента України Л. Кучми була затверджена „Державна програма співробітництва України з НАТО на 2001-2004 рр.". Вона передбачала співробітництво у військовій і воєнній сферах, плануванні і оцінці сил, військово-технічній галузі, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, в економічній сфері. Україна співпрацювала з Чехією у НАТО на основі „Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору" від 9 липня 1997 р. З метою поглиблення співробітництва у 2001 р. було засновано інститут координаторів з представників міністерств і відомств, які реалізують заходи із співпраці з НАТО, а 23 травня 2002 р. на РНБОУ було схвалено стратегію України щодо НАТО, яка на початку 2003 р. була затверджена на Комісії „Україна – НАТО" у вигляді Плану дій на 2003 р.

„Друга хвиля" розширення НАТО вивела Альянс до кордонів з Україною. За цих умов РНБОУ 23 травня 2002 р. прийняла політичне рішення щодо набуття Україною у перспективі повнокровного членства у цій організації. Фактично Україна офіційно відмовилась від політики „багатовекторності" і позаблоковості. Навіть у Основних напрямках зовнішньої і внутрішньої політики України відзначалось: „...намір стати у майбутньому нейтральною та позаблоковою державою має бути адаптований до нових умов і не може вважатися перешкодою до повномасштабної участі в загальноєвропейській структурі безпеки".

У цей час, керівництво Чеської Республіки зосереджувало значні зусилля на питаннях інтеграції країни до структур НАТО. Процес адаптації чеської армії до стандартів Альянсу був розрахований на 5-10 років. Але вже протягом перших півтора років ЧР змогла пристосуватись до діяльності цієї організації значно краще, ніж її сусіди. Змінилось на краще і ставлення населення країни до вступу в Альянс, хоча 47 % вважали, що членство Чехії в Альянсі – це нова форма підтримки США. Водночас, Чеська Республіка виступала за подальше розширення НАТО на схід. З політичної та військово-стратегічної точки зору вона була зацікавлена у тому, щоб членства у НАТО якнайшвидше набула Словаччина. ЧР також виступала за посилення партнерських зв'язків Альянсу з Україною. Навесні 2000 р. Президент ЧР В. Гавел виступив з ініціативою проведення у 2002 р. в Празі саміту глав держав країн-членів Альянсу, на якому запропонував розглянути питання прийняття до складу НАТО дев'яти нових членів.

У 2002 р. значно активізувалася діяльність України і Чехії у рамках НАТО. Уже у листопаді 2002 р. на Празькому саміті НАТО було схвалено План дій Україна – НАТО та цільовий план на 2003 р. Названі документи визначили взаємовідносини України з Альянсом на наступні роки, а план дій на 2003 р. складався з взаємопогоджених дій і цілей, визначав внутрішньоукраїнські та спільні з НАТО заходи. Вони були переважно не оборонного чи військового характеру і визначали: основні засади внутрішньої і зовнішньої політики; реформування правової системи і принципів розподілу влади; зміцнення демократії і ринкової економіки і т. ін. Надзвичайно важливим був той факт, що Чеська Республіка виявила однозначну підтримку участі делегації нашої держави на чолі з Президентом Л. Кучмою у празькому саміті, що стало ще одним свідченням зацікавленості Чехії у розвитку тісних і конструктивних відносин з Україною.

Тоді ж Верховна Рада України прийняла Постанову „Про рекомендації парламентських слухань про взаємовідносини та співробітництво України з НАТО”. Постанова наголошувала на необхідності інтенсифікації процесу

підготовки України до членства у цій організації. А вже у 2003 р. було прийнято Закон „Про основи національної безпеки України”, в якому одним із напрямів визначалось набуття Україною членства у НАТО. Все це означало, що Україні необхідно було рухатись до загальноєвропейських стандартів у всіх сферах життєдіяльності.

Членство Чехії у НАТО у 2003 р. набуло особливого звучання у контексті військової операції США та їх союзників в Іраку. За підтримки державного підприємства України „Українська авіаційна транспортна компанія” Чехія надіслала до цієї країни свій протихімічний підрозділ та польовий госпіталь. При цьому ЧР і Україна наголосила, що вони не є членами військової коаліції і беруть участь лише у гуманітарній місії. Вичікувальну позицію уряди Чехії і України зайняли і у питанні підтримки силового вирішення конфлікту з боку США, балансуючи між позицією Франції та Німеччини з одного боку, і Великобританії – з іншого. Разом з тим Чехія надавала важливої уваги заходам, спрямованим на посилення свого впливу в Альянсі як у політичній, так і у військовій сферах. У травні 2003 р. у Празі відбулася чергова весняна сесія Парламентської Асамблеї НАТО, для участі в якій до Чехії прибув Генеральний секретар Альянсу Д. Робертсон. У червні 2003 р. Міністр закордонних справ ЧР Ц. Свобода взяв участь у зустрічі керівників зовнішньополітичних відомств країн Альянсу у Мадриді. З метою виконання вимог, які ставилися перед Прагою з боку НАТО, Чехія розпочала реформу Збройних Сил. Особливий наголос при цьому робився на тих сферах, які на Празькому саміті Альянсу були визначені як спеціалізація Чехії у НАТО: захист проти зброї масового ураження, пасивні радарні установки, військова медицина.

У 2004 р. ЧР цілому підтримувала намір України отримати членство у НАТО і готова була надавати їй у цьому необхідне сприяння. Враховуючи близькість позицій двох країн з більшості актуальних питань світової політики, у тому числі щодо оцінки ситуації у зонах конфліктів, перспективною була також взаємодія двох країн при проведенні миротворчих

операцій. Зокрема, широкі можливості існували у військово-технічній сфері. Як засвідчив виявлений інтерес до закупки літаків АН-70, Чехія у змозі була стати одним з мостів для проникнення продукції українського ВПК на ринки країн НАТО.

У 2005 р. нового імпульсу набули відносини України з ЧР та НАТО. У квітні 2005 р. на саміті у Вільнюсі Україні було запропоновано формат відносин – Інтенсифікований діалог, що був першим кроком до членства в Альянсі і в назві якого замість поняття „особливе партнерство” було вжито термін „членство”. Вступ до НАТО міг гарантувати Україні її суверенітет, захист від зовнішніх загроз, демократичний розвиток та всі переваги розвитку ринкової економіки.

Під час офіційного візиту до Брюсселя (вересень 2006 р.) Прем'єр-міністр України В. Янукович заявив, що Україна не готова стати членом НАТО, оскільки більшість населення країни не підтримує вступу до Альянсу. Верховна Рада України підтримала таку позицію голови українського Уряду. Ця заява суперечила основному зовнішньополітичному курсу України, який був визначений Президентом В. Ющенко на 2005-2009 рр. Не зважаючи на ці розбіжності у заявах Президента і Прем'єр-міністра, Чехія надавала допомогу Україні інтегруватись до цієї організації. Зокрема, про це заявив у Празі міністр оборони Чехії К. Кінл під час переговорів з українським колегою А. Гриценком (15 листопада 2008 р.). Чехія була готова підвищувати кваліфікацію українських фахівців і допомогти Україні утилізувати боєприпаси. Україна, зі свого боку, пропонувала Чехії використовувати українську транспортну авіацію для перевезення збройних сил і вантажів. Йшлося про літаки ІЛ-76, ТУ-154. Водночас український Уряд сподівався, що партнерам сподобається новий середньотранспортний літак Ан-70. У зв'язку з цим Україна підписала відповідні угоди з Європейським Союзом і уклала меморандум з НАТО про надання стратегічно-транспортної авіації для виконання військових операцій.

Досвід Чехії свідчив, що вступ України до НАТО може бути простішим, ніж до ЄС. Крім того, частково стандарти НАТО і Євросоюзу збігалися, зокрема у сфері демократичних прав і свобод. Тому керівні органи Альянсу ставилися до України позитивно. Це проявилось у рішенні НАТО запросити Україну на саміт до Стамбулу на найвищому рівні. Водночас оцінювалася успішність виконання цільового плану співпраці між Україною і Альянсом. На 2009 р. успіхи України у цьому напрямі були, але не дуже переконливі.

Після президентських виборів у січні-лютому 2010 р. новобраний Президент В. Янукович офіційно заявив про неготовність України до вступу до НАТО. Ці аспекти нової політики співробітництва України та НАТО відображені у щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради „Модернізація України – наш стратегічний вибір” за 2011 р. та в Указі Президента України „Про затвердження Річної національної програми співробітництва Україна – НАТО на 2012 рік”. У 2011 році Україна, реалізуючи програми 2009-2011 рр. розвивала політичний діалог та практичне співробітництво з Чеською Республікою та Альянсом у всіх сферах, які становили взаємний інтерес у активізації внутрішньодержавних демократичних перетворень та зміцненні позицій на міжнародній арені, продовжувала робити свій внесок у справу підтримання миру і стабільності на євроатлантичному просторі та поза його межами, брала разом з Чехією активну участь в операціях та місіях під егідою Альянсу в Афганістані та Косово, підтримувала військово-морське співробітництво з ЧР в рамках антитерористичної операції НАТО у Середземному морі – „Активні зусилля”.

Згідно з програмою співробітництва на 2012 р. відносини з Чеською Республікою та НАТО мали для України вагоме значення для забезпечення регіональної та міжнародної безпеки. Україна була зацікавлена у продовженні взаємовигідного співробітництва з Організацією Північноатлантичного договору і отриманні консультативно-дорадчої та іншої допомоги з боку Альянсу і держав-членів. У рамках виконання

програми співробітництва з НАТО Україна зобов'язувалась: 1. Продовжувати реалізацію політики зі зміцнення демократії; 2. Провести вільні і чесні вибори; 3. Зміцнити демократичні інститути; 4. Забезпечити захист прав і свобод людини; 5. Забезпечити захист прав національних меншин; 6. Дотримуватись принципів свободи слова та відкритої діяльності органів державної влади; 7. Запобігати та протидіяти корупції; 8. Досягти макроекономічної стабільності; 9. Здійснювати заходи з удосконалення державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності, поліпшення інвестиційного клімату; 10. Продовжувати здійснення заходів щодо диверсифікації джерел і шляхів постачання енергоресурсів, технологій енергозабезпечення тощо.

Більшість із зазначених зобов'язань залишались пустими деклараціями і практично не впроваджувались у життя. Політичні події, що відбувались протягом 2011-2012 рр., продемонстрували відсутність верховенства права у країні, бажання провладних сил монополізувати владу шляхом придушення діяльності опозиції. Така ситуація була негативно сприйнята Чехією, як членом НАТО.

У сфері зовнішньої політики щодо співробітництва з НАТО та Чеською Республікою Україна зобов'язувалась: 1. Брати участь і підтримувати миротворчі операції і місії під егідою Альянсу, продовжувати робити свій внесок у справу підтримання миру і стабільності на євроатлантичному просторі та поза його межами, брати активну участь в операціях та місіях під егідою Альянсу в Афганістані та Косово; 2. Проводити засідання Комісії „Україна – НАТО” на рівні міністрів закордонних справ, міністрів оборони держав-членів Альянсу та глав дипломатичних представництв держав-членів Альянсу; 3. Розробити механізм проведення консультацій у форматі Комісії Україна – НАТО у разі виникнення прямої загрози суверенітету, незалежності, територіальній цілісності та непорушності кордонів України; 4. Продовжувати участь українського миротворчого контингенту та миротворчого персоналу у миротворчих місіях і операціях Альянсу; 5.

Здійснювати підготовку підрозділів спеціального призначення Служби безпеки України для участі в операціях Альянсу у сфері боротьби з тероризмом; 6) вивчати можливість взаємодії з НАТО у питаннях протиракетної оборони.

ПІСЛЯМОВА

На початку ХХІ ст. Чехія у міжнародних відносинах сприймалась як демократична, стабільна у політичному, економічному та соціальному відношенні центральноєвропейська держава. Чеська Республіка користувалася авторитетом як серед країн традиційної західної демократії, так і серед країн, які нещодавно разом з нею належали до комуністичного блоку. У цих умовах чеська дипломатія відзначалась значною впливовістю і гнучкістю, схильністю до розумних компромісів, що перетворювало її на корисного і ефективного партнера України. Прикметною рисою політиків чеської держави була їх підвищена чутливість до питань демократичного розвитку, додержання свобод і прав громадян у державі. Що ж стосується ступеню пріоритетності для України розвитку відносин з ЧР, наприкінці ХХ початку ХХІ століття, він розглядався здебільшого у загальному контексті співробітництва нашої країни з країнами Центрально-Східноєвропейського регіону. Незважаючи на те, що Польща, Угорщина та Словаччина, із зрозумілих причин, мають більше „точок дотику” з Україною, у яких перетинаються конкретні, „матеріальні” спільні інтереси, нерідко саме політична позиція чеської сторони була тим важливим фактором, який або відчутно сприяв розвитку тієї чи іншої спільної ініціативи, або гальмував можливу взаємодію на певному напрямі. Тому сьогодні досить актуальним є завдання виведення українсько-чеських відносин на рівень особливого політичного та торговельно-економічного партнерства.

Чехія загалом підтримувала внутрішню та зовнішню політику, демократичні реформи, що проводилися в Україні. Для України була важливою підтримка Чехією таких питань, як формування посиленої угоди „Україна – ЄС”, створення зони вільної торгівлі. Основна робота щодо конкретизації положень проекту „Східного партнерства” відбувалася під час головування Чехії в ЄС у 2009 р. У цьому контексті серед експертів та політиків в Україні існували позитивні очікування щодо наповнення „Східного партнерства” реальним змістом. Україна здійснювала співпрацю з

Чеською Республікою у ЄС, НАТО, ООН, ОБСЄ, та „Вишеградській четвірці” і цим самим прагнула створити підґрунтя для інтеграції до Європейського Союзу. Особливий вклад у євроінтеграційні процеси та вплив на трансформацію суспільно-політичних і соціально-економічних відносин України внесли країни „Вишеградської четвірки”. Чехія та Польща виступали генераторами здійснення „Східного партнерства”. Головними економічними і політичними інтересами України у відносинах з Чеською Республікою у світових та регіональних організаціях були забезпечення підтримки з боку Чеської Республіки практичної реалізації ідеї укладення між Україною та Європейським Союзом Угоди про асоціацію, сприяння Чеської Республіки у залученні України до Спільної безпекової та оборонної політики (СБОП) ЄС.

В умовах серйозних геополітичних змін у Європі, Чеська Республіка, залишається важливим політичним і економічним партнером України. У свою чергу, Чехія розглядає Україну як європейську країну, від якої залежить стабільність у Центрально-Східній Європі, підтримує прагнення нашої країни інтегруватися до європейських та євроантлантичних структур.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Андрущенко (Гринько) С. В. Україна в сучасному геополітичному середовищі [Текст] : Монографія. – К. : Логос, 2005. – 286 с.

Артьомов І. В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України [Текст] : Монографія. – Ужгород : Ліра, 2009. – 520с.

Бобицький Н. Нова угода між Україною та ЄС: вибір між прагматизмом та ідеалізмом [Текст] // Юридичний журнал. – 2006. – № 4(46). – С. 117-119.

Васьковский А. Некоторые аспекты интеграции Польши, Венгрии и Чехии в НАТО [Текст] // Зарубежное военное обозрение. – 2000. – № 4. – С. 7 – 11.

Віднянський С. В. Європейський вибір України та імперативи Європейської інтеграції [Текст] // Науковий вісник Дипломатичної академії України. Випуск 9. Зовнішня політика та дипломатія: історичні традиції, сучасні реалії, перспективи. – К. : 2003. – С. 18 – 31.

Віднянський С. В. Україна в європейському геополітичному просторі: проблеми та перспективи інтеграції. (Наукова доповідь на засіданні Вченої ради Інституту історії України НАН України 27 січня 2009 р.) [Текст] // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – Вип.18: Міжвідомчий збірник наукових праць / Відп. ред. С. В. Віднянський. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2009. – С. 247 – 255.

Віднянський С. В. Україна в Європі в минулому столітті : від об'єкта до суб'єкта міжнародних відносин [Текст] // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – Вип. 10. Міжвідомчий збірник наукових праць /

Відп. ред. С. В. Віднянський. – К. : Інститут історії НАН України, 2001. – С. 9 – 21.

Віднянський С. В. Центрально-Східна Європа у XX ст. як особливий регіон: основні напрямки та проблеми вивчення [Текст] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. Вип. 12/ Редк. М. Вегеш, С. Віднянський, Д. Данилюк та ін. – Ужгород: СМП „Вісник Карпат”, 2005. – С. 13 – 18.

Вовканич І. І. Методологія порівняльного аналізу перехідних періодів країн Центрально-Східної Європи другої половини XX ст. [Текст] // Carpatica – Карпатика. – Вип. 10. Актуальні проблеми політичного та культурного розвитку Карпатського регіону в XIX –XX століття. – Ужгород : Два кольори, 2001. – С. 161 – 169.

Вовканич І. І. Постсоціалістична трансформація в Чеській Республіці : Специфіка і етапи [Текст] // Carpatica – Карпатика. – Вип. 21. Політологічні студії: історія, теорія і практика. – Ужгород : УЖНУ, 2003. – С. 198 – 210.

Вовканич І. І. Суспільно-політичні зміни на перехідних етапах розвитку країн Східної Європи : друга половина 40-х і 90-ті роки XX ст. [Текст] // Ювілейний збірник на честь 70-річчя від дня народження професора Петра Лизанця. – Ужгород : УЖДУ, 2000. – С. 150 – 155.

Ганзличкова Й. Будет ли баланс чешской внешней торговли в 2005 году выравненным [Текст] // Чешская торговля и предпринимательство (Прага). – 2005. – № 03 – 04. – С. 8.

Галета Г. В. Участь України у формуванні енергетичної безпеки ЄС : проблеми та перспективи [Текст] // Відносини Україна – ЄС. – К. : Інститут зовнішньої політики 2011. – № 1 – 2. – С.4-24.

Гальчинський А. С. Україна – на перехресті геополітичних інтересів [Текст]. – К. : Знання України, 2002. – 180 с.

Гетьманчук О. Україна – Чехія : дружимо поза ЄС [Текст] // Дзеркало тижня. – 2005. – № 23. – С. 5.

Гончаренко О. М. Нейтралітет, позаблоковість і національна безпека: європейський досвід альтернативи України [Текст] // Національна безпека України. – 2003. – № 1. – С. 14 – 30.

Горенко О. М. Соціально-політичний вимір європейської інтеграції та України [Текст]. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2002. – 331 с.

Горенко О. М. Україна і європейська інтеграція [Текст] // Україна і Європа (1990-2000 рр.). Частина 2. Україна в міжнародних відносинах з країнами-членами Європейського Союзу. Анотована історична хроніка / Мельникова І. М., Горенко О. М., Мартинов А. Ю., Нікіфорук Д. І. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2001. – С. 14 – 35.

Губін Ю. Е. Аграрна реформа у Чеській Республіці: від „оксамитової революції” до європейської інтеграції : Приклад гідний наслідування [Текст]. – Львів : Укр. Технології, 2002. – 363 с.

Денисюк В. На периферії європейських інтересів. Виклики регіональної інтеграції України в контексті європейського вибору [Текст] // Політика і час. – 2000. – № 9. – С. 21 – 35.

Дністрянський М. С. Україна в політико-географічному вимірі [Текст]. – Львів : В-чий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 310 с.

Дуфек П. Стремительное развитие чешской промышленности [Текст] // Чешская торговля и предпринимательство (Прага). – 2005. – № 01-02. – С.10.

Єременко І. Розширення ЄС на Схід і його вплив на країни-кандидати на вступ [Текст] // Журнал Європейської економіки. – 2002. – № 3. – С. 291 – 299.

Задорожнюк Э. Г. История „бархатной” революции. 17 ноября – 29 декабря 1989 г. [Текст] // Чехия и Словакия в XX веке. Очерки истории. В двух книгах. Книга 2. – М. : Наука, 2005. – С. 263 – 331.

Задорожнюк Э. Г., Шилов Я. В. Первое десятилетие политической истории Чешской Республики. 1993-2003 гг. [Текст] // Чехия и Словакия в XX веке. Очерки истории. В двух книгах. Книга 2. – М. : Наука, 2005. – С. 332 – 382.

Зеленько Г. Політична «матриця» громадянського суспільства (досвід країн Вишеградської групи та України) [Текст] / Галина Зеленько. – К. : Знання України, 2007. – 336 с.

Зика В. Договор об избежании двойного налогообложения в Чешской Республике [Текст] // Предпринимательская деятельность в Чешской Республике. 2005 / 2006. – Прага : G plus G, s.r.o., 2006. – С.127 – 129.

Капітоненко М. Г., Константинов В. Ю., Манжол В. А. Зовнішньополітичні дилеми України. Зовнішня політика України-2009: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети [Текст] / За ред. Г. М. Перепелиці. – К. : Інститут зовнішньої політики 2010. – С. 25 – 40.

Кіцила Л. Ю. Особливості інтеграційного процесу Чеської Республіки до ЄС [Текст] // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. міжнар. відносини. – 2003. – Вип. 10. – С. 55 – 60.

Кіцила Л. Ю. Труднощі й здобутки Чеської Республіки на шляху до Європейського Союзу (1996-2000) [Текст] // Вісник Львівського університету ім. Івана Франка. Серія : Міжнародні відносини. – Львів, ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – Вип. 9. – С. 70 – 79.

Кіш Є. Приклади конструктивної співпраці України з країнами Вишеградської групи [Текст] // Досвід країн вишеградської четвірки на шляху до ЄС: можливості для України. Аналітичні оцінки. – Ужгород, 2003. – 136 с.

Корсак Р. В. Динаміка розвитку українсько-чеського економічного співробітництва за період 1993 – 2003 рр. [Текст] // Carpatica–Карпатика. Випуск 32. – Ужгород : Ліра, 2005. – С. 208 – 212.

Корсак Р. В. Діяльність українсько-чеської комісії з питань торговельно–економічного співробітництва (1993–1999 рр.) [Текст] // Соціально-економічні та політико-правові аспекти державного управління України в контексті процесів глобалізації. Матеріали Всеукраїнської науково–практичної конференції студентів та аспірантів (м. Ужгород, 15-17

квітня 2009 року) / За заг. ред. Професора Ф. Г. Ващука. – Ужгород, 2009. – С. 89 – 93.

Корсак Р. В. Джерела, історіографія та методологія дослідження стосунків між Україною та ЧР у 90-ті роки ХХ ст. [Текст] // Науковий вісник Ужгород. ун-ту. Серія: Історія. – Ужгород : Говерла, 2006. – Вип. 17. – С. 134 – 144.

Корсак Р. В. Економічне співробітництво України і Чехії (кінець ХХ – поч. ХХІ ст. [Текст] // Науковий вісник Ужгород. ун-ту. Серія: Історія. – Ужгород : Вісник Карпат, 2005. – Вип. 13. – С. 177 – 180.

Корсак Р. В. Исследование процессов европейской интеграции в Украине и Чешской Республике в работах украинских ученых (нач. ХХІ в.) [Текст] // Оралдың ғылым жаршысы / Серия : Экономические науки. – Уралск : Уралнаука, 2013. – № 3 (51). – С. 77 – 85.

Корсак Р. В. Исследование трансформации общественно-экономических отношений в Чешской Республике в трудах российских ученых (нач. ХХІ в.) [Текст] // Современный научный вестник / Серия: Экономические науки. – Белгород : Руснаука, 2013. . – № 4 (143). – С. 27 – 32.

Корсак Р. В. Методы изучения украинско-чешских межгосударственных отношений [Текст] // Современный научный вестник / Серия: Экономические науки. – Белгород : Руснаука, 2013. – № 13 (152). – С. 66 – 75.

Корсак Р. В. Нормативно-правова база українсько-чеського співробітництва у сфері туризму в умовах членства ЧР в ЄС [Текст] // Науковий вісник Ужгород. ун-ту. Серія: Економіка. – Ужгород : Говерла, 2011. – Спецвипуск 33. Частина 4. – С. 55 – 57.

Корсак Р. В. Политическая ситуация в Чешской Республике 2004-2009 гг. [Текст] // Современный научный вестник / Серия: Экономические науки. Государственное управление. – Белгород : Руснаука, 2013. – № 19 (158). – С. 40-49.

Корсак Р. В. Состояния и анализ выполнения двусторонних соглашений экономического характера между Чехией и Украиной (2003 г.) [Текст] // Современный научный вестник / Серия: Политология. Право. Философия. – Белгород : Руснаучкнига, 2013. – № 11 (150). – С. 21-26.

Корсак Р. В. Стан і перспективи українсько-чеського співробітництва (кінець ХХ – поч. ХХІ ст.) [Текст] // Науковий вісник Ужгород. ун-ту. Серія : Історія. – Ужгород : Видавництво УЖДУ, 2003. – Вип. 9. – С. 87 – 99.

Корсак Р. В. Трансформаційні процеси в Чеській Республіці 1993 – 1999 рр. [Текст] // Науковий вісник Ужгород. ун-ту. Серія : Політологія, Соціологія, Філософія. – Ужгород : Говерла, 2009. – Вип. 13. – С.106 – 109.

Корсак Р. В. Українсько-чеське економічне і політичне співробітництво: стан і перспективи [Текст] // Науковий вісник Ужгород. ун-ту. Серія : Історія. – Ужгород : Вісник Карпат, 2005. – Вип. 12. – С. 55 – 60.

Корсак Р. В. Українсько-чеське міждержавне співробітництво в 1991 –2005 рр. [Текст] . – Ужгород : Гражда, 2007. – 208 с.

Корсак Р. В. Українсько-чеське міждержавне торговельно-економічне співробітництво в умовах членства в Євросоюзі (2004 – перше півріччя 2006 р. [Текст] // Науковий вісник Ужгород. ун-ту. Серія : Історія. Випуск 18. – Ужгород : Говерла, 2007. – С. 104 – 108.

Корсак Р. В. Українсько-чеське співробітництво у сфері туризму (2001 –2006 р) [Текст] // Науковий вісник Ужгород. ун-ту. Серія : Історія. – Ужгород : Говерла, 2011. – Випуск 27. – С. 222 – 226.

Лемак В. В. Державно-правова реформа в Чехословаччині в умовах постсоціалістичної модернізації й поділу федерації [Текст] . – Ужгород : Ліра, 2002. – 248 с.

Макаренко Є. Проблеми стратегічного партнерства України як чинник зовнішньої політики [Текст] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. – Ужгород : Вісник Карпат, 2005. – Вип. 12.– С. 24 – 33.

Мотрук С. Головні напрямки зовнішньої політики Чеської Республіки на рубежі ХХ –ХХІ ст. // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Міжвідомчий збірник наукових праць / Відп. ред. С. В. Віднянський. – К. : Ін-т історії НАН України, 2004. – Вип. 10 – С. 199 – 207.

Мотрук С. Проблеми національно-культурного відродження українців у Чеській Республіці (кінець 80-90 роки ХХ ст.) [Текст] // Міжнародні зв'язки України : наукові пошуки і знахідки. Міжвідомчий збірник наукових праць / Відп. ред. С.В. Віднянський. – К. : Ін-т історії НАН України, 1998. – Вип. 10. – С. 218 – 221.

Мразова Л. Инвестиционные поощрения в Чешской Республике [Текст] // Предпринимательская деятельность в Чешской Республике. 2005/2006. – Прага : G plus G , s.r.o., 2006. – С. 89 – 91.

Палата Л. Реальність відстаней [Текст] // Український журнал (Прага). – 2005. – № 3. – С. 13.

Перепелиця Г. М. Можливості інструментів розвитку взаємовигідних відносин у форматі Україна – „ Вишеград плюс” [Текст] // збірник „Україна та Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин”. – Братислава. – 2010. – грудень. – С. 96-112.

Потєхін О. В., Тодоров І. Я. Тенденції зовнішньої політики України у 2008 році [Текст] // Зовнішня політика України-2009: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / За ред. Г. М. Перепелиці. – Київ : Інститут зовнішньої політики, 2009. – С. 35 – 53.

Потєхін О. В., Тодоров І. Я. Тенденції зовнішньої політики України у 2009 році [Текст] // Зовнішня політика України-2009: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / За ред. Г. М. Перепелиці. – К. : Інститут зовнішньої політики, 2010. – С. 41 – 60.

Приходько В. П. Вплив парламентських виборів 2002 р. у Чехії та Словаччині на Центрально-Східну Європу [Текст] // Carpatica–Крпатика.

Випуск 19. Історія і культура Карпат (до десятиріччя утворення НДІ Карпатознавства). – Ужгород : УжНУ, 2002. – С. 334 – 335.

Приходько В. П. „Ніжна революція” в Чехословаччині та формування нової внутрішньої і зовнішньої політики країни [Текст] . – Ужгород, 1999. – 96 с.

Рандлова Н. Каким образом влияет новый закон о занятости на трудоустройство иностранцев [Текст] // Чешская торговля и предпринимательство (Прага). – 2005. – № 07 – 08. – С. 32.

Ромбальд В. Соглашение о поддержке и охране инвестиций [Текст] // Предпринимательская деятельность в Чешской Республике 2005 / 2006. – Прага : G plus G , s.r.o., 2006. – С. 82 – 84.

Семенова Й. Внешняя торговля Чешской Республики в 2004 году [Текст] // Вишеградская группа – ваш партнер. – Прага : PP Agency, 2005. – С. 105 – 110.

Семенова Й. Внешняя торговля Чешской Республики в 2004 году [Текст] // Предпринимательская деятельность в Чешской Республике. 2005/2006. – Прага : G plus G , s.r.o., 2006. – С. 33 – 34.

Семенова Й. Каково состояние внешней торговли Чешской Республики после вступления в Европейский Союз? [Текст] // Чешская торговля и предпринимательство. – 2005. – № 01 – 02. – С. 6 – 9.

Тимінська К. 20-річчя відносин України з ЄС : від прагматичних здобутків до зовнішньополітичних амбіцій [Текст] // Відносини Україна – ЄС. – К. : Інститут зовнішньої політики 2011. – № 1 – 2. – С. 25 – 35.

Устич С. У русі успішного співробітництва [Текст] // Політика і час. – 2001. – № 3. – С. 3 – 7.

Файтахова Г. Туризм является важной составной частью чешской экономики [Текст] // Чешская торговля и предпринимательство (Прага). – 2005. – № 03-04. – С. 26 – 30.

Федурця В. П. Зміни в територіальній структурі зовнішньої торгівлі Чеської Республіки після вступу до європейського Союзу [Текст] //

Формування ринкових відносин в Україні : Зб. наук. пр. – К. : 2005. – Вип. 2 (45). – С. 108 – 111.

Федуриця В. П. Реалізація Чеською Республікою Асоційованої угоди з Європейським Союзом: досвід для України [Текст] // Науковий вісник ужгородського університету. Серія: Економіка. – Ужгород : УжНУ – Ліра. – Вип. 13 – С. 61-66.

Цуп О. Проблема „Ямбурзької” заборгованості України перед Чеською Республікою та її вплив на двосторонні торговельно-економічні відносини [Текст] // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – Т. : ТНЕУ, 2011. – Вип. 16. – С. 301 – 307.

Цуп О. Спільна участь України та Чеської Республіки у проектах ОБСЄ [Текст] // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – Вип. 3. – С. 226 – 229.

Чермакова Г. Рост туризма продолжается и в 2005 году [Текст] // Чешская торговля и предпринимательство. – Прага, 2005. – № 03 – 04. – С. 30.

Черник П. Україна в геополітичних концепціях Чехії та Словаччини ХХ ст. [Текст] // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку, випуск 21. – Львів : „ Львівська політехніка”, 2009. – С.172 – 179.

Чесаны С. Какова была динамика ВВП? [Текст] // Чешская торговля и предпринимательство. – Прага, 2005. – № 03 – 04. – С. 2 – 7.

Шаповалова О. Україна в системі двосторонніх відносин із провідними європейськими країнами [Текст] // „Зовнішня політика України-2009: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети” / За ред.. Г.М. Перепелиці. – К.: Інститут зовнішньої політики, 2010. – С. 206 – 222.

Шаповалова О. Україна в системі двосторонніх відносин із провідними європейськими країнами [Текст] // Щорічник „ Зовнішня

політика України 2010: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети”. – К.: Стилос, 2011. – С. 253 – 280.

Шлоссер Ш. Рост валового внутреннего продукта в Чешской Республике в 2004 году [Текст] // Предпринимательская деятельность в Чешской Республике 2005 / 2006. – Прага: G plus G , s.r.o., 2006.– С. 37 – 39.